

Samenzweringstheorieën: Jongensboekachtige verhalen of *coping* mechanismen?

Door Rosanne Klaver

Tegen de achtergrond van de recessie kunnen bonusjagende bankiers en fallende ministers inmiddels weinig goeds meer doen in de ogen van het publiek.

In een poging de schijnbare wetteloosheid van de bankwereld en de onmacht van de overheid te bevatten grijpen mensen steeds vaker naar complottheorieën. Bankiers, directeuren en vooral overheidsfunctionarissen, houden ze elkaar niet allemaal de hand boven het hoofd met maar één doel: persoonlijk financieel gewin?

Complottheorieën over *chem trails*, de moord op JFK en Area 51 zijn hun eigen leven gaan leiden. De meeste mensen kennen de complottheorie beter dan de ‘feiten’. Bij gebrek aan een logische verklaring of waarschijnlijke uitleg versmelten feit en fictie tot een spannend verhaal. Dat bankiers en overheidsfunctionarissen – en in het verlengde daarvan iedereen die veel geld verdient – het moeten ontgelden is geen wonder. Leg bijvoorbeeld maar eens uit dat een bank die in het najaar van 2008 nog tien miljard dollar steun kreeg van de Amerikaanse overheid een half jaar later en drie grote concurrenten minder een winst van 2,7 miljard dollar over drie maanden behaalde. En dat diezelfde bank in de eerste helft van 2009 11,4 miljard dollar reserveerde voor bonussen aan haar 29.400 werknemers. Bij gelijkmatige verdeling van dit bedrag zou een secretaresse 384.600 dollar ontvangen. De kans dat secretaresses en ander lager personeel van Goldman Sachs (de bank in kwestie) ooit in het bezit is geweest van 384.600 dollar is gering. Hoe is het mogelijk dat een bank die door het willens en wetens verhandelen van dubieuze financiële producten heeft bijgedragen aan het ontstaan van de economische

crisis staatssteun krijgt? Om die belastingcenten daarna razendsnel om te zetten in een winst die de bank vervolgens uitkeert aan een handjevol reeds puissant rijke topmannen.

Voor de man op Main Street is het onbegrijpelijk dat hij zijn naasten ontslagen ziet worden, terwijl de aanstichters van dat leed daarvoor beloond worden. Dat nota bene zijn belastingcenten die beloning mogelijk hebben gemaakt. En dat de minister die zo gretig uit de schatkist heeft lopen graaien niet bij machte is de mannen op Wall Street een halt toe te roepen. Wat

Voor de man op Main Street is het onbegrijpelijk dat hij zijn naasten ontslagen ziet worden, terwijl de aanstichters van dat leed daarvoor beloond worden.

rest de man op Main Street dan te concluderen dat het onrecht dat hem wordt aangedaan alleen kan gebeuren wanneer Wall Street en de overheid samenzweren ten behoeve van persoonlijk financieel gewin?

Het laatste decennium waren er meer gebeurtenissen die de burger in verwarring en angst achterlieten.

Niet zelden werden die burgers er slechter van, maar gingen de machtigen der aarde er juist op vooruit. Bovendien lijkt niemand in staat de machthebbers tot de orde te roepen. Geen wonder dat er aan gebeurtenissen als 9/11 en de uitbraak van vogel- en varkensgriep pandemieën complottheorieën ontsproten.

Complot 1: De Amerikaanse overheid liet 9/11 gebeuren

De aanslagen op het World Trade Centre (WTC) in New York in 2001 waren een symbolische en menselijke ramp voor de Verenigde Staten in het bijzonder en voor

het Westen in het algemeen. De vervolging van de daders en opdrachtgevers was een moeizaam en onbevredigend proces. Veel westerlingen hebben het gevoel dat de rechtvaardigheid niet gediend is. De onrechtvaardigheid kwam van twee kanten toen hoge overheidsfunctionarissen en hun *old boys* netwerk grof geld bleken te hebben verdiend aan de *War on Terror* die

het gevolg was van de aanslagen. Volgens sommigen zit de Amerikaanse overheid dan ook achter de aanslagen op 11 september en zijn de Twin Towers ingestort door van te voren geplaatste explosieven. Vooral het mysterieuze ineenstorten van WTC 7, een gebouw dat kantoren van de CIA huisvestte, wordt aangedragen als bewijs voor deze theorie. Bovendien vloog er geen vliegtuig, maar een raket in het Pentagon zoals beeldmateriaal laat zien. In een minder radicale lezing zit de Amerikaanse overheid niet zelf achter de aanslagen, maar was zij wel op de hoogte van de plannen van Al Qaida. Ze heeft deze informatie niet gebruikt om de aanslagen te verhinderen, maar juist om ze te faciliteren. De complete afwezigheid van operationele straaljagers en een slecht functionerend communicatiesysteem van

Aanslagen op 11 september

nood- en hulpdiensten gelden hier als bewijs. In de 9/11-complotten zijn de aanslagen op het WTC slechts een *means to an end*. De Amerikaanse overheid gebruikte de schok en verontwaardiging die de aanslagen teweegbrachten om

Samenzweringstheorieën lezen als een jongensboek en worden vaak weggezet als de hersenspinsels van gefrustreerde mensen met meer fantasie dan goed voor ze is.

een oorlog tegen het terrorisme te rechtvaardigen. Het uiteindelijke doel van Amerikaanse beslissers was veel geld te verdienen aan die oorlog. *The rest, as they say, is history.*

Op 7 oktober 2001 viel het Amerikaanse leger Afghanistan binnen. Het Talibanregime zou bescherming bieden aan Al Qaida

en het brein van die terroristische organisatie, Osama Bin Laden. Het uitdrijven van de 'boeven' was niet voldoende; de Amerikanen wilden de Taliban uit het zadel werpen om op die manier democratie en vrijheid te verspreiden en in het verlengde daarvan terrorisme uit te bannen. Aanhangers (en critici) van samenzweringstheorieën merken op dat Afghanistan deel uitmaakt van een bijzonder olierijke regio waarin de Verenigde Staten voor hun inval weinig macht hadden. In 2003 bleek de publieke steun

voor de War on Terror, ondanks uitblijvende successen in Afghanistan, nog voldoende om Irak binnen te vallen op basis van, op zijn zachtst gezegd, indirect bewijs. De belangrijkste argumenten van de Amerikaanse overheid zijn de ver-

meende steun van Saddam Hussein aan terroristische groeperingen en de aanwezigheid van massavernietigingswapens (WMDs).

De samenzweringstheorieën schrijven zichzelf waneer bewijzen voor de terroristische banden van Hussein uitblijven. Individuele overheidsfunctionarissen worden persoonlijk verdacht wanneer hun garanties over de aanwezigheid van WMDs in Irak onwaar blijken.

Uiteindelijk is Dick Cheney, voormalig vicepresident van de Verenigde Staten, degene die de aanhangers van de 9/11-complottheorie in hun gelijk stelt. Cheney had als staatssecretaris van Defensie onder George H.W. Bush aanbestedingen gedaan aan een dochter van Halliburton, een bedrijf dat gespecialiseerd is in dienstverlening en toelevering aan de gas- en olie-industrie. In 1995 werd Cheney CEO van datzelfde Halliburton. Toen hij in 2000 vertrok, met een flink aandelenpakket, had het bedrijf de capaciteit om de gehele logistieke operatie van een overzeese oorlog te voeren. En daarvoor kreeg Halliburton in 2003 het contract aangeboden. Cheney's aandelen stegen waarschijnlijk tien miljoen dollar in waarde.

Complot 2: Mexicaanse griep is bewust gehypet
Recentelijk is de Mexicaanse griep

Spotprent over de Mexicaanse griep

het onderwerp geworden van complottheorieën. Signalen van overheden en gezaghebbende instanties komen niet overeen met de werkelijkheid zoals de burger die ervaart. Want hoewel de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) hoog opgeeft van de gevaren van de ziekte en aangeeft dat de dreiging van de pandemie zich in de zesde en hoogste fase bevindt, blijft een grootschalig menselijk drama tot nu toe uit. Ook gaf de WHO de griepsoort de nieuwe titel 'Nieuwe Influenza A'. Deze naam eechoot de miljoenen doden van de Spaanse influenza van 1918. De Mexicaanse griep is in korte tijd een hype geworden. Eerder was dit ook al het geval bij de vogelgriep in 2005. Meer dan bij de vogelgriep echter zijn overheden wereldwijd vaccins en geneesmiddelen gaan aanschaffen. Overeenkomstig met het geval van de vogelgriep worden symptomen bestreden met het middel Tamiflu dat werd ontwikkeld door het biotechnische bedrijf Gilead Sciences. Bestuursvoorzitter van deze onderneming was niemand minder dan Donald Rumsfeld. Toen hij in 2000 afzwaaide kreeg hij een aanzienlijk aandelenpakket mee. In de periode 2001-2006 was Rums-

feld minister van Defensie in de Verenigde Staten. In die tijd sanctioneerde hij het sturen van grote hoeveelheden Tamiflu naar Irak. De Amerikaanse overheid kocht in totaal voor twee miljard dollar in. Rumsfeld hield er naar verluid vijf miljoen dollar aan over.

Net als van het 9/11- en War on Terrorcomplot van de Amerikaanse overheid, bestaan er ook van het pandemieëncomplot verschillende versies. In de ene zetten hoge functionarissen hun lobbies in om gezondheidsorganisaties van het gevaar van de vogelpest- en varkensgriepvirus te overtuigen en wereldwijd angst te zaaien. In andere varianten hebben dezelfde kwade genieën de virussen kunstmatig laten vervaardigen en verspreiden. Maar welke complotvariant het ook betreft, de machthebbers hebben als motief zelfverrijking.

Jongensboek of coping mechanisme?

Samenzweringstheorieën lezen als een jongensboek en worden vaak weggezet als de hersenspinnels van gefrustreerde mensen met meer fantasie dan goed voor ze is. Het laatste decennium lijken ze aan populariteit te winnen. Dat komt wel-

licht doordat gebeurtenissen in de wereld door ongekende informatievoorziening meer dan ooit kritisch bekeken en bevestigd worden. Antwoorden zijn echter niet altijd voor handen, of ze zijn onbevredigend.

Wellicht kunnen we samenzweringstheorieën zien in het licht van een coping mechanisme. Een mechanisme waarmee we de complexe wereld proberen te begrijpen op het moment dat gezaghebbende figuren ons niet van bevredigende antwoorden kunnen voorzien.

Massimo Polidoro, onderzoeker van bijgeloof en mysticisme, denkt dat het geloof van mensen verschuift van paranormale verschijnselen naar complottheorieën. Die laatste zijn moeilijker te ontkrachten, terwijl de wetenschap geloof in de eerste in toenemende mate ongeloofwaardig maakt. En daarin lijkt de kracht van samenzweringstheorieën te schuilen: ze ontnemen hun geloofwaardigheid aan hun ongeloofwaardigheid en bieden de gelover een alternatieve waarheid die hem in staat stelt om te gaan met zijn gevoel van onmacht. ■

Bronnen:

<http://www.who.int/csr/disease/swineflu/en/>, Wereld Gezondheidsorganisatie over de varkensgriep.

De Bruin, E. (2009), 'De samenzweringstheorie als rookgordijn', NRC Handelsblad, 19 mei 2009.

Lean, G. (2006) 'Donald Rumsfeld makes \$5m killing on bird flu drug', The Independent, 12 maart 2006.

Klein, N. (2007), *The Shock Doctrine*, Penguin Books, pp. 290-291.